

המחנך: אף כי קל מאד לומר כך, זה לא נכון, לא נכון בהחלט. אילו נעשה שאול חולה רוחני, לא היה העם הולך אחריו והיו מעמידים את יונתן במקומו. מחלת רוח אין טעם לקרוא בשם "רוח רעה מאת ה'". הכוונה היא כמבואר שהיה מלא רוח פחד ודאגה על ענייני ישראל שמא אין הם כפי שה' חפץ, שמא אין הוא ממלא את תפקידו כראוי, שמא עליו לעשות יותר לביעור הרע מהארץ והשרשת הטוב. על כן לא נתרחק העם ממלכו.

תלמיד: אולם מה פירוש המלים "מאת ה'".

המחנך: דאגות אלו באו על שאול במידה ידועה באופן טיבעי כמו שאמרנו. אולם הם היו אף עונש שה' העניש אותו על אשר עבר על פי הנביא ובטח יותר מדי בדעת עצמו. הוא נענש שיפחד יותר מדי שמא הוא עובר על פי ה'. כאשר חשב על סכנות לא היה בטוח בעצמו, בחכמתו, בכוחו. מפני שהרוח הרעה הזאת היתה רוחנית על כן יכול היה דוד בכינורו לעודד אותו ולשמחו. לחולה רוח סתם אין אפשרות לעזור בכינור.

פרק יז נושא ראשון: א-ז

40 יום של מלחמה "קרה"

המחנך: יש מלחמה שבה יוצאים מיד בכל סוגי הנשק ונלחמים עד שאחד מנצח. ויש מלחמה שבה לא עושים שום דבר, מפני שאין אף אחד רוצה שייהרגו אנשים או שמפחדים שמא לא ינצחו. רוצים סתם לגרום צער והטרדה לאויב. השם שקוראים למלחמה זו מתאים למה שמתואר בפסוקים אלו.

תלמיד: למלחמה זו קוראים "מלחמה קרה". (הערה: אם מושג זה אינו ידוע לתלמיד, כדאי שהמחנך יסביר זאת).

המחנך: נכון מאד. איזה סימנים של מלחמה קרה היו במלחמה זו? עיינו יפה.

תלמיד: ארבעים יום עומדים הפלישתים מול בני ישראל, אולם אינם נלחמים. הם רק מפחידים אותם.

המחנך: אולי תוכלו למצוא את הסיבה למה לא נלחמו.

תלמיד: מפני שהם פחדו, שמא בני ישראל יכו אותם.

תלמיד שני: כמו שאמרו במלחמה הראשונה: "פן תעבדו לעלברים כאשר עברו הם לכם" (ד ט).

המחנך: היתה חוצפה גדולה מצד הפלישתים שיצאו למלחמה נגד העם שהיכה אותם פעמיים. קשה לדעת למה החליטו לעשות כן. כנראה פחדו מאד ממה שיעשה שאול ואמרו להקדים להילחם, אולם לבסוף לא היה בהם העוז להתחיל במלחמה.

אולם אז המציא אחד הפלישתים המצאה חדשה. מה היא?

תלמיד: מלחמה של אחד נגד אחד.

המחנך: בעצם זו היא שטות, כי למה יסכימו ישראל לזה. גליית בודאי ידע שלא יעשו ישראל מה שהוא מבקש. הוא נלחם מלחמת דברים, הוא חפץ להטיל פחד על ישראל, לשבור את רוחם, לבזות אותם.

בתחילה אף הצליח עד שבא דוד.

פרק יז. נושא שני: יב-כב

דוד הולך לקבל גט עבור נשי אחיו

המחנך: מה הם המלים הקשות ביותר בפסוקים אלו?

תלמידים מציעים מלים שונות שנראים להם קשים. המחנך יסרב להסכים עד שבעצמם יקבעו את המלים "ואת ערבתם תקח".

לאחר מכן יבקש שיציעו לו פירוש המלים. אף כאן תהיינה הצעות שונות, אולם המחנך ידחה אותם משום שהם מתאימים רק מעט למלים. הוא יסביר את פירוש הגמרא למלים אילו בערך כדלהלן.

את התורה שבכתב ואת הנביאים אי אפשר להבין בלי התורה שבעל פה. בלי הגמרא אין אנו יודעין לקיים אף מצוה כהילכתה. וכך אף במקומות הקשים שבנביאים. והנה מה שנאמר בגמרא על מלים אלו.

בימי שאול רבו המלחמות. בעת מלחמות אלו לפעמים נאבדו אנשים ולא ידעו מה קרה להם. אף היום מודיעים בכל מלחמה על הרוגים ועל פצועים ועל נעדרים. במקרה שאדם נשוי נעדר אין אשתו יכולה להינשא לאיש אחר. היא נשארת גלמודה. יש שם מיוחד לאשה זו. היא נקראת בשם "עגונה". גורלה של העגונה גרוע משל האלמנה והגרופה, שיש להם תקוה לבנות משפחה חדשה.

ישי היו שלושה בנים במלחמה ונשותיהם נשארו בבית. המלחמה עמדה להיות קשה. ישי דאג לכלותיו והחליט לשלוח את דוד אל שלושת בניו ולבקש מהם שיתנו גט לנשים שלהם, שמא לא יזכו לשוב לביתם ואם יזכו ישאו אותם מחדש. זו היתה המצאה יפה ואפשר שנהגו בה אף לפני ישי.

זה הפירוש של "וערבבתם תקח", קרא ישי לגט בשם "ערובה", לשון הצלה ובטחון או לשון דבר המקשר בין אחד לשני.

תלמיד: למה לא כתוב במפורש שיקח גט.

המחנך: אולי כבר למדתם בעניינים אחרים שלא טוב לדבר במפורש על דברים רעים, שעלולים לבא. כשמדברים על דברים כאלו מוטב להשתמש בלשון נסתרת כמו שקוראים לפעמים לעיוור בשם "סגי נהור" שפירושו בארמית אדם שרואה הרבה מאד. זה לא שקר, זו לשון נקיה, אולי אתם זוכרים את פירוש רש"י על הפסוק בספר שמות א ט על מה שאמר פרעה: "ונסוף אף הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ" אמר "ועלה" ולא ועלינו, שלא לדבר רעה על עצמו. על כן קרא ישי לגט בשם "ערובה" וכך נכתב בספר.

תלמיד: ומה עושים בימינו שלא תהיינו נשים כאלו.

המחנך: היה באמת זמן שלאחר מלחמה היו עגונות רבות בכל מקום. אולם היום כמעט שאין מקרים כאלו, מפני שהרבנים מסדרים סידורים דומים לשל ישי. במקרה שחייל נעדר האשה פונה לרבנים והם מסדרים עבורה גט, אף בזמן שהבעל איננו. (אם הוא מת הלא היא לא צריכה גט ואם היא חי נותנים לה גט בשמו).

תלמיד: האם נהגו כן בישראל במשך כל הימים אף בבית שני?

המחנך: הגמרא מדברת על מה שהיה נהוג בצבא דוד שהיה השליח הראשון לסידור דבר זה. בימיו אף היו מלחמות רבות. בעתיד אפשר כי לא היתה זאת תקנה קבועה, מפני שיש בזה אף חשש של תקלות רבות. אם תדע האשה שיש לה גט מוכן אולי תרצה להינשא לאחר והמשפחה תיהרס, או שמא יפתו אותה אנשים להינשא. בדרך כלל אף לא נלחמו ישראל הרבה ובתקופת החשמונאים האחרונים שניהלי מלחמות גדולות היה הצבא מורכב בעיקר מ"שכירים". בכל אופן בצבא הישראלי ואף בצבאות אחרים שיש בהם יהודים קיימים סידורים דומים.

פרק יז, נושא שלישי: לב-נח

באיזה כוח ניצח דוד את גלית

המחנך: ראשית נשוב קצת לאישיותו ודמותו של דוד. באחד השיעורים הקודמים למדנו כיצד הוא מתואר בדברי חז"ל בקשר לכתוב עליו בעת פגישתו עם שמואל (לעיל טז יב).

נראה מה כתוב עליו בפרק יז.

מה אומר עליו אחיו אליאב. ראו בספר ונכתוב על הלוח.

תלמיד כותב על הלוח: "ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך כי למען ראות במלחמה ירדת" (טז כח).

המחנך: דברים אלו משונים מאד. אולם אין להתפלא שכן בפרק זה מספר דוד על עצמו דברים שיכלו לעשות אותו משונה בעיני בני אדם, שלא ידעו על גדולתו הבלתי רגילה. כבר הזכרנו זאת פעם.

תלמיד: שהיה רודף אחר אריות ודובים כדי להציל כבשה מפיהם.

המחנך: נכון מאד. אליאב ראה את אחיו הצעיר כאיש אוהב להילחם, ולפחות לראות מלחמה. בודאי גער בו מאד וכאח בכיר אולי אף הענישו בזמן ששמע כי רדף אחר אריה ודוב. אולם יש בפרק זה שני דברים הסותרים לכאורה את הדברים האלו. מהם נראה כי דוד כלל וכלל לא היה נראה כגיבור. חפשו יפה בספר.

תלמידים: שאול אומר לדוד כי נער הוא (פסוק לג). גלית ביזהו "כי היה נער ואדמני עם יפה מראה" (פסוק מב).

המחנך: דבר זה רק מלמד כי אפשר היה להסתכל על דוד במבט כפול. הוא היה אז כבן שלושים, רענן ויפה, לא היה חגור כלי מלחמה. מסביב עמדו חיילים עם שיריונים, כידונים וחרבות. הוא עמד מול שאול שהיה הרבה יותר גבוה ממנו. עיניו היו מלאי ברק קודש של משורר התהלים שנפשו צמאה לאלקים. התקיפות שבפניו האדומים יכולה היתה להיעלם מול הזוהר העליון ששפע ממנו. ברגע זה במיוחד, הוא כמזהיר בזוהר של קודש כי שאף להילחם בגלית שחירף וביזה את ה' וישראל. אולם לפעמים ובפרט למי שראהו בפעם הראשונה, הטיל מראהו פחד כי לא היו ישראל רגילים לגיבורים כאלו. לא כן היה הדבר בעיני גליית הגבור הגבוה והמשוריין. עיניו היפות והמאירות של דוד והמראה הכללי היפה נראו לו מגוחכים מול גבורתו.

אולם נראה האם האמין דוד בכוח עצמו?

תלמיד: כן, הוא האמין שיכול לנצח.

המחנך נכון, אולם לא בנצחון בכח הגוף האמין אלא בעזרת ה'. רוח עליונה שרתה עליו ודבריו היו דברי נבואה. בלי רוח נבואה לא יכול היה לדבר בביטחון רב כזה, שמא לא יתקיימו דבריו. בדרך הטבע לא היה כל יסוד לבטחונו. הוא היה אך שליח אמיץ לב מה' אלקי ישראל. אולם כמו בכל הניסים נשארה אפשרות לפרש שדוד עצמו עשה כאן משהו גדול, אף כי הוא עצמו מעולם לא אמר זאת. אנו נראה להלן שהנשים שרו לכבודו ושיבחוהו. לא כאיש אלקים אלא כגבור גדול, דבר שגרם צרות רבות.

עוד דבר עשה דוד שעשה רושם רע מאד מפני שלא הבינו אותו. שמא תמצאו דבר זה?
התלמידים מתקשים למצוא.

המחנך: מה עשה דוד עם ראש גליית?

תלמיד: כרת את הראש ונשאהו אתו ביום ההוא ולבסוף הביאו לירושלים.

המחנך: האם אתם מתארים בדמיונכם את התמונה הזאת? כיצד אפשר להחזיק ראש כרות של אדם ביד?

תלמיד אוחזים בשערות. זה נורא.

המחנך: זה באמת נורא. שמא אם ראיתם תמונה כזו בודאי נזדעזעתם. כך אף נזדעזעו ישראל בראותם את דוד מתהלך כשהוא אוחז את ראש גליית בשערותיו. דוד לא הרגיש בזעזוע שלהם, בתוך לבו ובגבהות רוחו הגדושה. הוא עשה הכל לשם שמים.
אולם בין שאול לאבנר התקיימה אז שיחה שקבעה את גורל דוד לימים הבאים, וכך נאמר בגמרא:

כאשר שאול ראה את דוד עם ראש הפלישתי ביד תמה ושאל, מניין לעם ישראל איש משונה כזה. אמנם הוא הכירו לפני זה כאשר ניגן לפניו, אולם אז נראה כאיש עליון, מנגן נפלא. עתה נראה מחריד.

אבנר מיהר לענות שאין להתפלא כלל על הדבר הזה, שכן הוא בן לישי בית הלחמי שמוצאו ממואביה. הרמז היה ברור – דוד הוא מואבי יותר מיהודי! מי אף נתעורר הרעיון שדוד ניצח את הפלישתי לא בדרך נס, אלא בכוחו ובערמתו, דברים מוזרים ומסוכנים לישראל. אולם נשי ישראל טעו בכך, כדלהלן.

פרק יז. נושא רביעי: כו-לו

דוד מעיד על הכוח האלקי שבקרבו

המחנך: עיינו בספר וראו כמה פרקים נכתבו עד עתה שבהם נזכר שמו של דוד?

תלמיד: מפרק טז עד פרק יח נזכר שמו בכל פרק.

המחנך: נכתוב על הלוח את כל הדברים שנזכרו בפרקים אלו מפי דוד. נתחיל מפרק טז. האם נזכרו שם דבריו מפיו.

תלמיד: לא נזכר שום דבר מפיו.

המחנך: ראו פרק יז.

תלמידים: כאן יש הרבה דברים מפיו.

המחנך מבקש לקרוא את דברי דוד שבפסוקים כו כט לב ולמסור את תכנם. תלמידים מסכמים: כאן דוד מופיע כמשתדל להשיג לעצמו מעמד כל שהוא כחייל. עד עתה זילזל בו ולא החשיבוהו. אחיו הגדול כנראה העליב אותו תמיד ומצא בו מומים. דוד שבא למחנה המלחמה צריך להצדיק את עצמו ולשאול: "מה עשיתי עתה?", בזה הודה כאילו שלפני כן עשה דברים שאחיו יכול היה להתלונן עליהם, כמו זה שסיכן את עצמו כדי להציל כבשה מיד דוב או אריה.

העם היה במכובה ואיש לא ידע מה לעשות נגד גליית. סוף סוף שמו לב לדברי האיש היחידי שהיה לא בבגדי חיילים והוא מובא לפני שאול.

המחנך: ראו מה מתרחש: מה סיגנון דברי דוד מעתה.

תלמיד: הוא מדבר בתקיפות אל המלך "אל יפל לב אדם עליו". הוא אינו בוש לומר כי יוכל להכות את הפלישתים.

המחנך: אולם הוא נפגש שוב בזילזול. דוד לא היה צעיר כל כך בואתה שעה (לפי מה שמוכיחים החשבונות הוא היה כבן שלושים). אולם שאול קורא לו "נער", אולי לא כל כך על שם גילו, אלא ל שם שדוד רואה את העניין בלב קל וסבור כי יוכל להצליח במלחמה עם איש מנוסה בקרבות. (או שקראו נער באופן יחסי לאנשי המלחמה הוותיקים. כל חייל לפני שהוא יוצא למלחמה צריך להתאמן הרבה מאד. שאול בטוח שדוד מעולם לא התאמן ולא למד מלחמה). ראו נא מה אומר כאן דוד על עצמו.

תלמיד: הוא מספר כי נלחם עם חיות רעות.

תלמיד אחר: אולם אנו אמרנו כי דבר זה דוקא עשה שם רע לדוד ובגלל זאת זילזל בו אחיו ואמר: "ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך" . . . " אם כן איך הוא מתפאר בזה?

המחנך: אפשר כי בזמן אחר אף שאול היה מזלזל בו בגלל זאת. אולם עתה היה המיואש והחליט לקבל את ההצעה. אם יצליח טוב ואם לא זה לא ישנה הרבה, כי איש לא הסכים לגליית שמר שאם הוא ינצח יהיו כל ישראל לעבדים (פסוק ט). אנו נראה להלן שאף הפלישתים לא הסכימו לזה, כי לא נכנעו לישראל אחר מות גליית.

תלמיד: אולם איך מתפאר דוד בדבר זה?

המחנך: קראו פסוק לז ותראו שדוד משיב לשאלה זו. "ויאמר דוד ה' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדב . . .".

אלו שלא הכירו את דוד ייחסו את מלחמתו עם החיות לתכונות פראיות שבנפשו. אולם הוא מעיד על עצמו שהוא עשה זאת בכוח אלקי שהרגיש בנפשו שדחף אותו לעשות זאת. אף עתה הוא מרגיש כוח אלקי כזה בקרבו. שאול נכנע מיד ומסכים שדוד יצא למלחמה.

המחנך מסכם: פעמים רבות אחר כך נאלץ דוד להעיד על עצמו ועל כוחו האלקי. רוב העם לא היה מוכשר להכיר את גדולתו. על כך מתאונן דוד הרבה מאד בספר תהלים הספר שהוא כתב ברוח קדשו.

דעות הפוכות על מהותו של דוד

שיחה כללית על פרקי המחלוקת בין שאול לדוד ובמיוחד פרק יח א-ט

המחנך: דוד הבלתי ידוע, המוזר לאחיו, מופיע פתאום לעיני כל ישראל על ידי הריגת גליית. כפי שראינו לא כל העם הבין אל נכון מה שאירע. בכל אופן בזה שדוד נשא אתו את הראש הגדול והמבהיל של הגבור הפלישתי, הטיל תימהון אצל חלק מהעם, שלא הבין את הכוונה הקדושה של הפגנה זו.

נרשום על הלוח את הדעות ההפוכות שעלו וגדלו בישראל מיד לאחר מכן. ראו נא בספר מי הפך להיות המעריץ הגדול ביותר של דוד?

תלמיד: יונתן.

המחנך: כן. יונתן העריך יפה את דוד. הוא מוכשר היה להעריכו על פי עיניו הטהורות ומראהו המזהיר. אתו דיבר דוד הרבה והוא הכיא את פנימיותו. מה היתה דעת העם עליו?

תלמיד: העם ראה שהוא בעל שכל גדול. הנשים שרו שירי גבורה לכבודו.

המחנך: שירים אלו גרמו רעה גדולה לדוד.

תלמיד: כי קינא בו שאול.

המחנך: קנאה? אפשר שהיה אף אחוז מסויים של קנאה. כל בשר ודם יש לו נטיות אנושיות. ההבדל בין האיש המקודש, האיש העליון, לבין האדם הפשוט הוא באחוזים של הנטיות האנושיות. יש איש גס שבמאה אחוז הוא הולך אחר נטיותיו האנושיות. יש איש צדיק עד מאד שיכול להגיע ל-90 אחוז ואולי אף ל-100 אחוז של עליונות והעדר נטיות אנושיות. אולי היו אחוזים של קנאה אף בשאול, אולם אם תשימו לב תיראו, כי היה אף טעם רוחני מאד בדאגה שגרמה לשאול שירת הנשים. שימו לב מה חסר בשירת הנשים.

תלמיד: לא נזכר שם שם ה'. אין שום זכר לנס ולפלא.

המחנך: נכון, זו שירה חילונית מאד. פלא כיצד יצאה שירה כזו מפי נשי ישראל. אולי היו רבים בעם שפירשו את פעולת דוד בצורה חילונית. לא הכל שמעו את הדברים הקדושים שאמר דוד לגליית. אנו יודעים אותם מתוך הספר שכתב שמואל. היו אף אז אנשים ששמעו זאת. אולם היתה אף דעה כוזבת על פעולתו. הנשים הפיצו דעה כוזבת זו בעם. דבר זה יכול להבהיל לא רק את שאול אלא כל איש אחראי בעם.

תלמיד: אולם בספר כתוב ששאל דרש לכבדו באמרו: "נתנו לדוד רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה . . ."

המחנך: מה רעה אתה רואה בזה?

תלמיד: שום רעה, אולם שאל דואג למלכותו, לכבודו.

המחנך: מניין לך שאינו דואג לקדושת מלכות ישראל.

תלמידים: פורץ ויכוח ער בכיתה שהמחנך מסכמו: אין זה ויכוח קל ופשוט. אולם אני אוכיח לכם בלמדנו את הפרקים הבאים, שעיקר דאגת שאל היתה שמא יעלה למלכות ישראל איש בלתי הגון והוא יוליך את העם בדרך לא טובה, שעליה יקויים מה שאמר שמואל: "אף אתה אף מלככם תספר" (יב כה).

קשה היה להעריך את גדולת דוד. אף שמואל הנביא נבהל בראותו אותו בפעם הראשונה. אולם בנבואה נאמר לו כי איש זה הוא משיח ה'. שאל לא ידע זאת. הוא שמע מפי דוד כי נלחם בחיות רעות, הוא ראהו מתהלך וראש ענק הרוג בידו. הוא ראה כי הופעתו עוררה רוח חולין בישראל . . . הוא ידע כי המלכות צריכה להינטל ממנו. גדול מאד היה החשש שבעת מהומה שתתעורר יקום הגיבור הזה, הנערץ על ידי העם ויתפוס את המלוכה ויהפוך את עם ישראל לעם מלחמתי, כמו שעשו גיבורים רבים בעולם, שקמו מתוך עמים קטנים ושקטים, אולם הם הסעירו אותם והפכום לאנשי חרב וקרב. לאור האמור נבין יפה את כל המסופר בפרקים הבאים.

אנשים מעטים עמדו לצידו של דוד. בבית המלוכה עשה זאת בעיקר יונתן. אולם לאט לאט גדל אף מספר האנשים בישראל שידעו להעריך את גדולת דוד. הדעות ההפוכות על אישיותו של דוד נמשכו כמעט עד ימיו האחרונים.

תלמיד: מה פירוש "ויהי שאל עוין את דוד" שכתוב בפסוק ט.

המחנך: עוין בדרך כלל פירוש אדם שמתכוין לעשות רעה למי שהוא. אולם תשימו נא לב כי כאן יש "קרי" ו"כתיב". קוראים עוין וכתוב עוון. הקרי והכתיב מצטרפים כאן באופן מפליא לפרש את העניין. שאל הסתכל על דוד בעין רעה מפני שראה עוון בכל מעשיו. הוא ראהו כאיש שיפיץ בישראל הערצת הכת. הוא טעה, אולם זו היתה טעות בהבנת העניין, טעות מתוך כוונה טובה. לטעות כזו יש לקרוא בשם טעות טרגית, אולם אין להחליפה בפעולה זדונית רעה מטעמים אישיים.